

בספרו קרית מלך (פ"ו מהל' קידוש החודש ה"ב) עמש"כ הרמב"ם שם דהיום והלילה כ"ד שעות והשעה מחולקת לתת"ר"פ חלקים, כתב בקרית מלך: סנהדרין לח ע"ב י"ב שעות הוי היום, תנחומא ויחי סי' טו י"ב שעות ביום י"ב שעות בלילה... עיין ר"ה כה ע"א 'ושני שלישי שעה וע"ג חלקים', ובהקדמת ספר העברונות מביא בשם מדרש אמר שמואל כשעלו בני יששכר לרקיע קבעו תת"ר"פ חלקים לשעה. עכ"ל. והנה מה שציין לגמ' הנ"ל לכאורה עדיין אינה ראייה מספקת למסירת ענין כ"ד שעות מן השמים, וכנ"ל, ומה שהביא בשם הקדמת ספר העברונות - אין הספר הנ"ל תח"י, וגם ענין עלית בני יששכר לרקיע לא ידעתי, ואמנם מצינו שדרשו חז"ל מהפסוק 'ומבני יששכר יודעי בינה לעתים' [דהי"א יב לג] שהיו בקיאים בחכמת העיבור, אך על ענין עלייתם לרקיע לא מצאתי. וה' יאיר עיני.

(ע"ב) 'אמר רבא בר אדא משוחאה אסברה לי' - פרש"י: בר אדא, שם האיש. משוחאה, מציין תחומי העיר. עכ"ל. ובפשטות כוונתו שלא נטעה לקרוא כך: אמר רבא בר אדא, משוחאה אסברא לי. דהיינו שנחשוב שרבא בר אדא אומר שאדם ששמו משוחאה (או תפקידו) הסביר לו. והנה בגמרא (בבא מציעא קז ע"ב) איתא: א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה וכו'. ע"כ. וא"כ רואים שהמשוחאה היה רב אדא עצמו, ולכאורה שלא לחלק את השוים י"ל שגם אצלנו הכוונה בר אדא - הבן של אדא שהוא עצמו המשוחאה (ואין לחלק בין שנתכנה לפני"כ 'רב' לכשלא נתכנה, כפי שמצוי במקומות רבים שנשמט מחמת ט"ס או חילוקי התקופות, ואכמ"ל). וכן נראה שהעיר הגרי"ז שטרן משאוול במאמר תהלוכות האגדות (שבסוף שו"ת זכר יהוסף ח"ב, פרק ט דף יח ע"ג בקטע הראשון), וכתב: ותמהני על רש"י וכו' מה דחקו לפרש בר אדא שם האיש. עכ"ל. ומשמע שהבין שכשרש"י אומר 'בר אדא שם האיש' רצונו לפרש שבר אדא בעצמו הוא המשוחאה. אמנם י"ל גם ברש"י שכוונתו שאדא הוא המשוחאה, רק כתב 'בר אדא שם האיש' שלא נאמר דקאי על רבא ונפרש 'רבא בר אדא' כמש"כ לעיל. ודו"ק.

דף נז

'נותנין קרפף...' - סיכום הסוגיא בס"ד:

שתי ערים		עיר אחת		
ר' מאיר	חכמים	חכמים	רבי מאיר	
נותנין קרפף לזו וקרפף לזו	נותנין קרפף לזו וקרפף לזו	אין נותנין קרפף לעיר ואם יש בית מחוץ לעיר - ד"י: אין נותנין אלא קרפף אחד. תוס': נותנין קרפף לזו וקרפף לזו.	נותנין קרפף לעיר אבל לבית לבדו אין נותנין קרפף	רב הונא
קרפף אחד לשתיהן	↑	אין נותנין קרפף לעיר תוס', רשב"א בת"א א: וה"ה בתוך עיר לכל בית ובית אין נותנין קרפף, אלא שבעים אמה ושיריים. רשב"א בת"א ב', ריטב"א: עי' בדבריהם.	↑	חייא בר רב

להלכה נחלקו הראשונים, יש פוסקים כחכמים (משמעות הרמב"ם פכ"ח מהל' שבת ה"א ובפיהמ"ש, תוספות, סמ"ג, משמעות הרשב"א בחידושו, ריטב"א, המאירי בשם הראב"ד [ותמה המהדיר שלא הזכיר את הרמב"ם], והבית יוסף סי' שצח ניסה להוכיח ג"כ שכך דעת הרי"ף, אך צידד לכאן ולכאן. אמנם בשו"ע שם סעי' ה פסק כן בפשיטות, וכן צידד הגר"א בביאורו להחמיר, ועי' ביאור הלכה ד"ה וכן ומשנ"ב ס"ק כד, ובחזו"א סי' פ וליקוטם סי' ב ס"ק יט, וע"ע יד בנימין עמ' שיב-שיג). ויש פוסקים כרבי מאיר (הרא"ש סי' ג והמרדכי ריש סי' תקד בשם מהר"ם מרוטנבורג [בפסקי עירובין סי' קנ], הרשב"א בעבוה"ק ש"ה ו ובתש' ח"ד סי' כא, המאירי שכן דעת רוב הפוסקים, הטור סי' שצח, וכ"פ הרמ"א בהגהה שם, ועי' ביאור הלכה ומשנ"ב דלעיל), אך רוב ככל הפוסקים פסקו כרב הונא (כל הראשונים שם), דלא כמי שפסק כחייא בר רב (רבנו יהונתן הכהן מלוניל על הרי"ף טז ע"ב, פסקי הרי"ד) שפסק כחייא בר רב. [וע"ע מנחת ישראל ומגדים חדשים].

'דאמר קרא מקיר העיר וחוצה, אמרה תורה תן חוצה ואח"כ מדוד' - "מקיר העיר וחוצה אלף אמה" בגימטריה 'תן חוצה ואחרי כן מדוד' [907-908] (גליונות קהילות יעקב).

(ע"ב) 'אין מודדין אלא בחבל של נ' אמה...' - היינו המדידה הקבועה, אבל כבר שנינו לעיל (מב ע"א) שמי ששבת בבקעה יכול למדוד בפסיעות רגליו, דבשעת הדחק הקילו לו (חידושי המאירי [ועמש"כ המאירי בפשיטות דלא התירו לסמוך על מדידת אלפיים אמה ע"י פסיעות הרגליים 'אלא בשעת הדחק כגון שיש לו לילך לדבר מצוה', - ע"י להרה"ג המהדיר נר"ו שם (הע' 282) שהקשה דלא מצינו מי שמצריך שיהיה דוקא במקום מצוה, אלא די בזה שהוא בדרך ושעת הדחק שאין לו כלי מדידה בידו. ותי' דיתכן שהתכוין המאירי לדעת הריטב"א שם [הבאנוהו לעיל שם], דבשבת עצמה מותר לו רק אם זהו לצורך מצוה, דאל"כ אסור משום מדידה בשבת. אמנם יותר נראה דדעת המאירי שאין סומכין על מדידת פסיעות אלא כשהוא בדרך והוה שעת הדחק, וגם שהוא לצורך מצוה. אך בבית הבחירה לא הזכיר דבר בזה. עכ"ד, ודו"ק. וע"ע שם בהע' 315 ובביאורים שם סי' ח]. אך י"א דבכה"ג שמדר ברגליו - לא יסמוך על הצמצום ולא ילך עד סוף פסיעותיו ממש (דרכי משה סי' שצט ס"ב ב בשם הכל בו בשם הר"מ. וע"י היטב בביאור הלכה שם ריש הסימן שמשמע מדבריו דדברי הכל בו האם רק כשיכול היה למדוד בחבלים, אבל מי ששבת בבקעה יכול לסמוך על פסיעותיו גם לצמצום, ע"ש ודו"ק. וע"ע בביאורים על חידושי המאירי סי' ח, ובנתיבות שבת פמ"ג סעי' ג הע' ד).

'ולא ימדוד אלא כנגד לבו' - מלשון רוב הראשונים משמע דהיו מוכרחים חכמים לתת שיעור בדבר כדי שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל יתקצר והתחומין יתמעטו (ע"י היטב לשון רש"י, רשב"א). אמנם יש מי שביאר שהיא עצה טובה שיניחו דוקא כנגד לפם ששם יותר נקל להם להחזיק בחבל, ולא צריך להשפיל ידיו או להגביהם, וגם שם העין מצויה לכוין בה יותר ביושר (המאירי בחידושו ובבית הבחירה, תפארת ישראל [יכין אות כב]). ואין לחוש לשיווי בני אדם שמא האחד יהיה גבוה והשני נמוך, דסתם הדברים באנשי מידות דברו חכמים, ועוד שאין שיפוע לחבל בכך (המאירי בחידושו ובבית הבחירה, ונלע"ד דבפרט במרחק כה רב של חמישים אמה, אין להפרישי הגובה הרגילים בין בני אדם משמעות על השיפוע. ודו"ק).

כתב המאירי בחידושו: ולמדנו ממשנה זו שאין המדידה באדם יחיד, כגון שיקבע ראש החבל במקום אחד וימשכנו מעט עד שיגיע ראש השני בארץ, אלא ודאי המדידה בשני בני אדם והיא המדה השוה וההמשך השוה (עכ"ל [וע"י היטב בבית הבחירה ובמהדיר שם הע' 111]. ולא זכיתי להבין מה הפגם אם יקשור החבל על עמוד בדיוק כנגד לבו, וילך וימתח החבל בצד השני כנגד לבו עד סוף חמישים אמה. גם לשון המאירי 'עד שיגיע ראש השני בארץ' אינו מובן. וע"י במגדים חדשים להלן נח ע"ב שהביא דברי המאירי הנ"ל בפשיטות, אבל בשאר מפרשים לא ראיתי דין זה, ומה שהביא במגדים חדשים מ"ש סדר למשנה - אינה ראייה דחייבים דוקא שני אנשים, אלא דכשמודדים בשני אנשים, סגי שרק אחד מהם יהיה מומחה. ודו"ק)).

'הגיע לגיא או לגדר, מבליעו וחוזר למדתו. הגיע להר, מבליעו וחוזר למדתו' - כן היא הגירסא לפנינו במשנה, והקשו התוספות מדוע חילקוהו לשתי בבות ולא כתבו בחד בבא 'הגיע לגיא או לגדר או להר מבליעו וחוזר למדתו' (ע"י בתוס' שתיצרו משום לשון הסיפא 'מקדרין בהרים', נקטו הר בפני עצמו, אע"פ שגם בגיא וגדר יש דין מקדרין [אך כבר מושרש לשון 'מקדרין בהרים' דוקא]. וסיימו התוס': ואם נאמר דגיא וגדר שוין לגמרי, והר חלוק קצת מהן - הוה ניחא. עכ"ל. ורמזו לשיטת הרמב"ם, ע"י להלן). אמנם יש שאינם גורסים כלל בבת 'הגיע להר מבליעו וחוזר למדתו' (במשניות שבירושלמי לא גרסין. וברשב"א אינו ברור לכאורה, שבתחילת דבריו על דברי המשנה 'הגיע לגיא או לגדר מבליעו וחוזר למדתו' כתב: והוא הדין להר. עכ"ל. משמע שלא היתה לפניו הגירסא במשנה 'הגיע להר'. ואח"כ כתב: וכן מקדרין בגיא וגדר כדרך שמקדרין בהר, ויש לתמוה למאי חלק אותן, ולא עירב ותני להו בחדא. עכ"ל. ומלשונו זו משמע שהיתה לפניו גירסא בהמשך המשנה 'הגיע להר' ותמה למה לא עירב ותני בחדא. וצ"ע. והמהדיר שם לכאורה לא נחית לכל הנ"ל. וגם בדקדוקי סופרים לא הביא בזה שום גירסאות, וצ"ע).

דף נח

'אין לך שיפה למדידה יותר משלשלאות של ברזל, אבל מה נעשה...' - יש מי שפירש 'אבל מה נעשה' שהכשירו גם חבל פשתן, אבל מ"מ מותר גם למדוד בשלשלאות של ברזל (המאירי בחידושו ובבית הבחירה). ונחלקו עליו שאר הראשונים (כן משמעותם, וכ"כ המאירי עצמו בחידושו שמשמעות הרי"ף והרמב"ם דשלשלאות של ברזל פסולות למדידת תחומין, ואפשר שהדין עמהם מפני שלשלאות הן כבודות ומתמעט השיעור מפני כפיפתן. ובבית הבחירה ג"כ סתם בתחילה שהמדידה רק בחבל של פשתן, וכתב: 'וכן פסקוה גדולי הפוסקים והמחברים, ומ"מ נראה לי... ויש חולקין בה'. עכ"ל).